

Monika Menke

KLAUZURA MNISZEK PO KONSTYTUCJI APOSTOLSKIEJ *VULTUM DEI QUAERERE*

Klauzura w klasztorach mniszek całkowicie oddanych kontemplacji, jest znakiem i przywilejem, ochroną i specyficzną formą oderwania się od świata. Ustawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.¹ stanowi o klauzurze papieskiej, nazywaną tak ze względu na autorytet Stolicy Apostolskiej, która ją w sposób specyficzny definiuje i broni (kan. 667 § 3), a wcześniej surowo karała naruszenia². Ojcowie *Vaticanum II* w dekrecie o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego³ stwierdzili, że papieska klauzura powinna pozostać, ale powinna zostać dostosowana do warunków miejsca i czasu (nr 16). W artykule zostanie zdefiniowana klauzura w klasztorach mniszek na przykładzie mniszek dominikanek oraz będzie podjęta jej analiza w kontekście ostatniej zmiany z 2016 r.

DR MONIKA MENKE – adiunkt Katedry Prawa Kanonicznego, Cyrylometodiański Wydział Teologii Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu; adres do korespondencji: Univerzitní 244/22, 771 11 Olomouc, Republika Czeska; e-mail: monika.menke@upol.cz

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

² *Codex iuris canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus praefatione Emmi Petri card. Gasparri et indice analytico-alphabetico auctus*, Typis Polyglottis Vaticanis, Roma 1951 [dalej cyt.: KPK/17], kan. 2342. Karę za naruszenie papieskiej klauzury zmieniła Instrukcja *Venite seorsum*, zob. *Sacra Congregatio pro Religiosis et Insitutis Saecularibus, Instructio de vita contemplativa et de monialium clausura Venite seorsum* (15.08.1969), AAS 61 (1969), s. 674-90 [dalej cyt.: VenSeor], nr 16.

³ *Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de accommodata renovatione vitae religiosae Perfectae caritatis* (28.10.1965), AAS 58 (1966), s. 702-12; tekst polski w: *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*, tekst polski, nowe tłumaczenie, Pallottinum, Poznań 2002, s. 264-75 [dalej cyt.: PC].

Papież Franciszek w konstytucji apostolskiej *Vultum Dei quaerere*⁴ wspomina m.in. o kilku formach klauzury, które mają być wzbogaceniem, a nie przeszkodą w życiu religijnym konkretnej wspólnoty i które oparte są o realne warunki klasztoru. Dlatego też wzywa do rewizji sposobu patrzenia na realizację konkretnej formy klauzury mniszek w poszczególnych klasztorach w odniesieniu do ich własnej tradycji. Oferuje on mniszkom możliwość zdecydowania się co do formy klauzury (niekoniecznie już papieskiej), zdefiniowania jej w *ius proprium* danego instytutu i zachowywanie tej formy po zatwierdzeniu przez Kongregację Instytutów Życia Konsekrwanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego.

1. POJĘCIE I PODSTAWY TEOLOGICZNE KLAUZURY

Wyrażenie „klauzura” (łac. *claudere*, zamknąć) posiada w zakonach dwa znaczenia, tj. 1) przepisy dotyczące wstępu, pobytu i wychodzenia osób obcych w/z/do domu i zasady religijne oraz pobyt członków klasztoru poza jego terenem (aspekt formalny); 2) prywatną „część klasztoru, gdzie wstęp i pobyt osób poza klauzurą jest w znacznym stopniu lub całkowicie ograniczony” (aspekt materialny). Klauzura nie jest tylko wyłączeniem miejsca, ale pewnego stylu życia [Zawada 2002, 740]. Taka klauzura ma na celu ochronę życia wspólnego i prywatności wspólnoty, zgodnie z naturą i misją instytutu, a także ma być najlepszym wsparciem dla życia kontemplacyjnego. Nawiązuje ona do *fuga mundi* pierwszych mnichów, którzy chcieli poświęcić się wyłącznie Chrystusowi. Nie może być przestrzenią negatywnego zamknięcia wobec świata, lecz środkiem, uzdalniającym do włączenia świata w serca i modlitwy mniszek, które przedstawiają go Panu i modlą się o jego uświęcenie⁵. Jest przejawem wyższej potrzeby przebywania z Chrystusem w tajemnicy „izdebki ludzkiego serca” i to nie w egoistycznej izolacji, lecz w duchowej wspólnocie z Bogiem i siostrami⁶.

⁴ Francesco, Costituzione apostolica *Vultum Dei quaerere* sulla vita contemplativa femminile (29.06.2016) [dalej cyt.: VDQ], http://w2.vatican.va/content/francesco/it/apost_constitutions/documents/papa-francesco_costituzione-ap_20160629_vultum-dei-quaerere.html [dostęp: 17.03.2017].

⁵ To znaczenie klauzury dotyczy nie tylko mniszek, ale wszystkich zakonników i zakonnic, zwłaszcza kontemplacyjnych. Ze względu na zakres artykułu, analizie będą poddane tylko mniszki.

⁶ Ioannes Paulus PP. II, Adhortatio apostolica postsynodalis de vita consecrata eiusque missione in Ecclesia ac mundo *Vita consecrata* (25.03.1996), AAS 88 (1996),

Różne rodzaje klauzury w zachodnim chrześcijaństwie początkowo opierały się na koncepcji życia klasztornego benedyktynów w zamkniętych i ekonomicznie samowystarczalnych klasztorach. Dopiero później, na skutek większej działalności apostołskiej innych tradycji duchowościowych, powstały mniej rygorystyczne formy klauzury.

Życie kontemplacyjne ma swoje źródło w tajemnicy Najświętszej Trójcy. Kontemplacja w odłączeniu (klauzurze) zbliża mnicha lub mniszkę do samotności Chrystusa, która osiąga kulminację w tajemnicy Krzyża. Mniszki są w ten sposób obecne w sercu świata, a zwłaszcza w sercu Kościoła (VenSeor III). Duchowy wymiar klauzury dotyczy trzech zasadniczych perspektyw: ogólnoreligijnej, antropologicznej i teologicznej. Perspektywa ogólna zajmuje się tematami *sacrum* i *profanum*, mówi o klauzurze, jako o ziemi obiecanej albo puszczy, jako uprzywilejowanym miejscu spotkania między człowiekiem a Bogiem i całościowego poświęcenia mniszek Bogu [Zawada 2002, 769, 774]⁷. Antropologiczny wymiar opisuje klauzurową drogę wolności (od więzi, posiadania rzeczy i zniewolenia samym sobą), jej funkcję prewencyjną i ochronną, a także samotność jako dar (prawdziwe spotkanie z wewnętrznym „ja” mniszki i miejsce epifanii Boga) [Zawada 2002, 775, 778]. Teologiczne aspekty opisują klauzurę jako przestrzeń osamotnienia i ciszy dla kontemplacji Chrystusa, ofiarowania mniszek Bogu, jako wyraz tajemnicy paschalnej: śmierci i zmartwychwstania Chrystusa i przejścia do nowego życia (VenSeor I). Kontemplacyjny wymiar klasztoru daje mniszkom możliwość opuszczenia myślenia tylko w kierunku horyzontalnym i skoncentrowania się na tym, co w górze (Kol 3,2), otwierania się na modlitwę i pokutę, oraz upodobniania do Chrystusa, wychodzącego na ustronne miejsce, aby się modlić. Specyficzną postać ma odosobnienie w kontekście teologicznych cnót wiary, nadziei i miłości, w antycypowaniu życia wiecznego w bliskości Boga⁸. W przypadku mniszek i kobiet konse-

s. 377-486; tekst polski w: Jan Paweł II, *Postsynodalna adhortacja apostołska o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie Vita consecrata*, Libreria Editrice Vaticana, Watykan 1996 [dalej cyt.: VC], nr 59.

⁷ „Podobnie jak zasłona świątyni w Jerozolimie oddziela to, co najświętsze, od dostępu ogółu, tak też klauzura wyznacza granice tego, co nieprzekraczalne. Oddziela dwa światy, dwa różne sposoby życia, dwie prawdy. Za jej progiem znajduje się wejście w życie z Bogiem. Na osobę konsekrowaną opada boska zasłona i skrytość staje się teofanią i źródłem siły”.

⁸ „Przez ten niezwykle dialog z Bogiem w milczeniu i samotności zakonnicy i mniszki, oddani kontemplacji, głoszą śmierć Pana, aż przybędzie. Głoszą ją tym bardziej, im bardziej ich życie poświęcone jest wyłącznie i zupełnie szukaniu Boga, poprzez ukie-

krowanych, klauzura ma też wymiar spotkania z umiłowanym Oblubieńcem i duchowej płodności. Klauzura jest konsekracją ciszy, życia prostego i dotkniętego ubóstwem najbardziej skierowanego na Boga na wzór Maryi Dziewicy. Ze swej natury nie da się pogodzić z hałasem i efektywnym chrześcijaństwem [Zawada 2002, 784]. Klauzura jest również miejscem zbawienia, nie tylko dla osób w niej zamkniętych, ale przede wszystkim dla innych osób, z którymi mniszki są powiązane i za które czują się odpowiedzialne. Jest ona formą solidarności z ludzką naturą i przekazywaniem wszystkiego, co ludzkie i konkretne w Bożym planie zbawienia⁹. Innym aspektem klauzury jest wymiar ascetyczny i pokutny: zrzeczenie się więzi rodzinnych i częstych wizyt, minimalizacja impulsów zewnętrznych, uczestnictwa w życiu społecznym, wspólnych działań zewnętrznych Kościoła. Tylko w ten sposób może ona uświęcić te kontakty, aktywność, wszelkie działania. Dlatego konieczna jest ochrona przede wszystkim wewnętrznej przestrzeni „klauzury serca” [Zawada 2002, 789]. Dokumenty Kościoła podkreślają apostolski wymiar klauzury¹⁰.

2. TYPY KLAUZURY

(ZWYKŁA, KONSTYTUCYJNA, PAPIESKA, MNICHÓW)

W literaturze kanonistycznej należy wyróżnić następujące typy klauzury: zwykłą, ściślejszą (w klasztorach, przeznaczonych do życia kontemplacyjnego), papieską (określoną przez specjalne przepisy Stolicy Apostolskiej) oraz konstytucyjną (która jest zdefiniowana w ustawodawstwie instytutu zakonnego w przypadku instytutów łączących kontemplację z apostołatem) [Bogdan 1988, 289-90; Leclercq 1974, 1174-178; Bogdan 1954].

„Klauzura zwykła” (powszechna) dotyczy wszystkich typów instytutów zakonnych męskich i żeńskich. Powinna być dostosowana do natury insty-

runkowanie na niebieskie Jeruzalem i antycypację eschatologicznego Kościoła w oglądaniu Boga” (VenSeor V).

⁹ „W samotności, w której oddają się modlitwie, bynajmniej nie zapominają o swoich braciach. Chociaż bowiem odsunęli się od częstego obcowania z nimi, nie uczynili tego, by szukać spokoju dla własnej wygody, ale po to, by w sposób bardziej powszechny podzielać ich trudy, cierpienia i nadzieje” (VenSeor III).

¹⁰ „Przyjęta jako dar i wybrana jako dobrowolna odpowiedź miłości, jest miejscem duchowej komunii z Bogiem oraz z braćmi i siostrami, w którym ograniczoność przestrzeni i kontaktów zewnętrznych sprzyja wewnętrznemu przeżywaniu wartości ewangelicznych” (VC 59).

tutu i ma być utrzymywana we wszystkich domach instytutu (kan. 667 § 1). Jako minimum ustawodawca wymaga, aby *ius proprium* szczególnie określało, które części klasztoru mają być zarezerwowane tylko dla członków instytutu w celu zachowania intymności życia zakonnego i atmosfery ciszy. Zazwyczaj są to takie miejsca, jak refektarz, sala rekreacyjna, mieszkania zakonników, lektorium. Udzielanie zezwolenia na wejście do klauzury ze słusznej i rozsądnej przyczyny w pojedynczych wypadkach należy zwyczajnie do miejscowego przełożonego. „Klauzura ściślejsza” wymagana jest w przypadku instytutów życia zakonnego o charakterze kontemplacyjnym (kan. 667 § 2). Przepisy *ius proprium* mają być ustalone tak, by przewyższały minimum dla klauzury zwykłej. Dotyczy to przede wszystkim klasztorów męskich o takim charakterze (*monasteria sui iuris*) oraz żeńskich, które nie podlegają normie klauzury papieskiej i innych klasztorów, których przełożeni nie zmodyfikowali klauzury według deklaracji z 1970 r. [Chrapkowski, i Krzywdą 2006, 101-102]¹¹. Klauzura tego typu różni się od klauzury papieskiej i jest surowsza od klauzury powszechnej. Całość tych specyficznych ograniczeń wynika z tendencji do utrzymania kontemplacyjnego charakteru klasztoru, połączonego z surowszym przestrzeganiem dyscypliny zakonnej [Zubert 1990, 168]. Zezwolenie na wejście i wyjście z tego typu klauzury jest zastrzeżone dla miejscowego przełożonego, jednak jego uzyskanie bywa trudniejsze z powodu utrzymania kontemplacyjnego charakteru danego klasztoru [Andrés Gutiérrez 2014, 478]. W konstytucji *Vultum Dei quaerere* kategoria ta obejmuje także klauzurę monastyczną, tzw. *clausura monastica* (VDQ 31). „Klauzura papieska” (*clausura papalis*) jest klauzurą w klasztorach mniszek życia całkowicie kontemplacyjnego (kan. 667 § 3). Uregulowana jest wyłącznie przepisami wydanymi przez Stolicę Apostolską¹². Jej ustanowienie, modyfikacja, czy dyspensa od niej zależy od najwyższej władzy. Członkowie tych instytutów nie mogą zostać odwoływani do niesienia pomocy w wykonywaniu różnych posług pasterskich (kan. 674). Prawo klauzury papieskiej obejmuje cały dom, w którym mieszkają mniszki, wraz z ogrodami i wiry-

¹¹ Zob. także: *Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis Saecularibus, Declaratio de clausura papali Ordinum religiosorum* (4.06.1970), AAS 62 (1970), s. 548-49.

¹² *Congregatio pro Institutis Vitae Consecratae et Societatibus Vitae Apostolicae, Instructio Verbi sponsa de vita contemplativa deque monialium clausura* (13.05.1999), „*Enchiridion Vaticanum*” t. 18 (1999): *Documenti ufficiali della Santa Sede* [dalej cyt.: VSp], nr 931-1000; *Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis Saecularibus, Instructio de vita contemplativa et monialium clausura Venite seorsum* (15.08.1969), AAS 61 (1969), s. 674-90.

darzami, do których dostęp zastrzeżony jest dla mniszek (VSp 2). Ogrodzenie klauzury powinno być tak urządzone, aby stanowiło materialne oddzielenie od zewnątrz¹³, a więc uniemożliwiało wejście i wyjście (np. przy pomocy muru lub w inny skuteczny sposób, przez drewniany płot, żelazne ogrodzenie). Wejście i wyjście powinno być możliwe tylko przez drzwi zamknięte na klucz (VSp 3). Sposób rzeczywistego oddzielenia, po zatwierdzeniu przez odpowiednią dykasterię Kurii Rzymskiej, należy określić w konstytucjach i w statutach (VSp 4). Mniszki, nowicjuszki i postulanki powinny żyć w ogrodzonym terenie klasztoru objętym klauzurą i nie wolno im stamtąd wychodzić, z wyjątkiem wypadków przewidzianych przez prawo (VSp 5)¹⁴. Prawo klauzury zabrania wstępu na teren klasztoru objęty klauzurą komukolwiek, bez względu na jego stan, płeć i wiek, wyjąwszy wypadki przewidziane przez prawo¹⁵. Przepisy o klauzurze obowiązują w sumieniu zarówno mniszki, jak i osoby z zewnątrz, ewentualnie wchodzące na teren klauzury [Bogdan 1954, 291]. Klauzura konstytucyjna (*clausura constitutionalis*, kan. 667 §3) jest klauzurą u pozostałych mniszek w instytutach kontemplacyjno-czynnych. Kieruje się ona zasadami określonymi w konstytucjach instytutu. Rozstrzygającym kryterium jej wprowadzenia jest przyjęcie przez mniszki prac zewnętrznych czy dzieł apostołskich [Zubert 1990, 169]. Jest surowsza od klauzury powszechnej i zbliżona do klauzury papieskiej.

¹³ Paulus PP. VI, Motu proprio *Ecclesiae Sanctae* normae ad quaedam exsequenda SS. Concilii Vaticani II Decreta statuuntur (6.08.1966), AAS 58 (1966), s. 757-87; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 138-55, II, nr 31.

¹⁴ Za pozwoleniem przełożonej, za zgodą przynajmniej ogólnej ordynariusza miejsca i przełożonego zakonu ścisłego, jeśli takiemu klasztor podlega: lekarz lub leczenie chorej mniszki, jeśli tego wymaga prawdziwa konieczność; wykonanie pracy ręcznej lub koniecznego nadzoru w miejscach poza klauzurą, lecz położonych w obrębie ogrodzenia klasztoru; korzystanie z praw obywatelskich; wypełnienie czynności administracyjnych, których nie można załatwić w inny sposób. W innych przypadkach przełożona powinna prosić o pozwolenie ordynariusza miejsca i przełożonego zakonu, jeśli takiemu klasztor podlega; takiego zaś pozwolenia można udzielić jedynie z ważnej przyczyny. Wszystkie takie wyjścia nie mogą, bez zgody Stolicy Apostolskiej, trwać ponad trzy miesiące (VSp 7).

¹⁵ Do klauzury mogą wejść: kardynałowie, nuncjusz i delegat apostolski, osoby, które aktualnie sprawują najwyższą władzę w państwie, wraz z małżonkami, ordynariusz miejsca i przełożony zakonny, wizytator i jego socjusz w czasie trwania wizytacji, kapłan dla udzielenia sakramentów chorym lub dla odprawienia obrzędów pogrzebowych, albo w celu nawiedzenia sióstr złożonych długotrwałą lub ciężką chorobą, lekarze i inne osoby, których praca lub fachowa pomoc jest konieczna do zaradzenia potrzebom klasztoru (VSp 6, 8, 9).

3. NORMATYWNY WYMIAR KLAUZURY (OD KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1917 ROKU DO *VERBI SPONSA*)

Dla mniszek istotne jest właściwe oddzielenie od świata, zarówno fizyczne, materialne i zewnętrzne, jak i duchowe. Ustawodawca w KPK/17 zawiera przepisy dotyczące klauzury w kan. 597-603. Kongregacja do Spraw Zakonnych wydała instrukcję wyjaśniającą postanowienia Kodeksu¹⁶. Do XII w. nie istniała na Zachodzie ścisła klauzura dla mniszek [Daniluk 2002, 84]. Papież Bonifacy VII nakazał im w konstytucji *Periculoso ac detestabili* z 1298 r. zachowywanie ścisłej klauzury [Daniluk 2002, 84]¹⁷. Po Soborze Trydenckim papież Pius V w konstytucji apostolskiej *Circa pastoralis* z 29 maja 1566 r. zobowiązał do klauzury papieskiej wszystkie klasztory z profesją wieczystą, a tym samym do przestrzegania konstytucji mniszek [Bar 1971, 88; Durigheto 2010, 35]. Traktował o tym również ustawodawca w KPK/17 (kan. 597)¹⁸, określając zakres klauzury (597 § 2)¹⁹, konieczność jej widocznego oznakowania (kan. 602)²⁰ oraz osób, które mogłyby zostać wpuszczone do klauzury mniszek bez pozwolenia Stolicy Apostolskiej (kan. 600)²¹. Mniszce po złożeniu ślubów wieczystych nie było wolno opuścić klasztoru bez indultu Stolicy Apostolskiej z powodów innych niż śmierć lub innych poważnych przyczyn (kan. 601 § 1). Nadzór nad przestrzeganiem klauzury mniszek należał przede wszystkim do ordynariuszy miejsca i do przełożonych zakonnych (kan. 603 § 1 i 2; kan. 605; kan. 606). KPK/17 zasadniczo odróżniał klauzurę papieską (*clausura papalis*) dla mniszek (kan. 597-603; kan. 605), która została ponadto chronio-

¹⁶ Sacra Congregatio de Religiosis, *Instructio Nuper edito de Clausura monialium votorum solemnium* (6.02.1924), AAS 16 (1924), s. 96-101.

¹⁷ Konstytucja Bonifacego VIII zakazała wszystkim mniszkom wychodzenia z klasztoru, z wyjątkiem ciężkiej choroby lub innego zagrożenia, nie zabroniła w sposób bezwzględny wchodzenia osób obcych do klasztoru, lecz żądała słusznego powodu i zezwolenia.

¹⁸ „In domibus regularium sive virorum sive mulierum canonice constitutis, etiam non formatis, servetur clausura papalis”.

¹⁹ Z klauzury faktycznie wyjęty był tylko kościół, dom dla gości i rozmównica.

²⁰ „Clausura monasterii monialium ita circumsepta esse debet ut, quoad fieri potest, nullus sit in eam vel ab ea prospectus externarum personarum”.

²¹ Wejście było umożliwiające ordynariuszowi, przełożonemu zakonnemu w przypadku wizytacji, spowiednikowi przy udzieleniu sakramentu chorych, władcom narodów z żoną, kardynałom. Za aprobatą ordynariusza przełożona klasztoru mogła wówczas zezwolić lekarzom na wejście do klasztoru.

na cenzurą ekskomuniki [Zawada 2002, 750]²², zarezerwowanej dla Stolicy Apostolskiej (kan. 2342)²³, następnie klauzurę biskupią (*clausura episcopalis*) w kongregacjach zakonnych, której ochronę nadzorował – nawet z ustaleniem sankcji – biskup diecezjalny (kan. 604-607), a także klauzurę ustawową (*clausura statutaria*) w domach zakonników egzempcyjnych ze ślubami prostymi [Pejška 1927, 153]. Zgodnie z KPK/17, klasztory mniszek obowiązywała „klauzura papieska większa” (kan. 600-603). Dyskusja na temat postaci klauzury lub jej ewentualnego dostosowania do warunków społecznych pojawiła się w połowie XX w. W konsekwencji, papież Pius XII wprowadził tzw. „klauzurę papieską mniejszą”²⁴.

Ojcowie *Vaticanum II* ponownie określili prawo „klauzury papieskiej” i „klauzury konstytucyjnej”. „Klauzura papieska winna być zachowana w klasztorach mniszek oddanych jedynie życiu kontemplacyjnemu, lecz trzeba ją przystosować do aktualnych warunków czasu i miejsca, a zwyczajnie przestarzałe²⁵, po wysłuchaniu zdania odnośnych klasztorów, winny być zniesione. Inne natomiast mniszki, oddające się zgodnie z regułą dziełom apostołskim poza klasztorem, mają być wyjęte spod klauzury papieskiej, aby mogły lepiej wypełniać powierzone sobie zadania apostołskie, zachowując jednak klauzurę stosownie do przepisów konstytucji” (PC 16).

²² Pierwsza sankcja za opuszczania klasztoru (kara ekskomuniki) znajduje się w regule Cezarego z Arles (†542) i w regule św. Aureliusza.

²³ „Plectuntur ipso facto excommunicatione Sedi Apostolicae simpliciter reservata: 1) Clausuram monialium violantes, cuiuscunque generis aut conditionis vel sexus sint, in earum monasteria sine legitima licentia ingrediendo, pariterque eos introducentes vel admittentes; quod si clerici sint, praeterea suspendantur per tempus pro gravitate culpa ab Ordinario definiendum. 2) Mulieres violantes regularium virorum clausuram et Superiores aliique, quicunque ii sint, eas cuiuscunque aetatis introducentes vel admittentes; et praeterea religiosi introducentes vel admittentes priventur officio, si quod habeant, et voce activa ac passiva. 3) Moniales e clausura illegitime exeuntes contra praescriptum Can. 601”. To postanowienie karne obowiązywało do dnia 15 sierpnia 1969 r., kiedy to karę za naruszenie papieskiej klauzury zmieniła Instrukcja *Venite seorsum*.

²⁴ Pius PP. XII, *Constitutio apostolica Sponsa Christi de sacro monialium istituto promovendo* (21.11.1950), AAS 43 (1951), s. 5-24. Klauzura większa miała być zachowywana w klasztorach mniszek, oddanych wyłącznie kontemplacji, natomiast klauzura mniejsza w klasztorach mniszek, oddanych umiarkowanej pracy apostołskiej.

²⁵ Określenie tego, co jest w klauzurze przestarzałe, nie było łatwe. „Niektórzy kanoniści sądzą, że przestarzałe są kraty, zbyt surowe oddzielenie od świata, zamiast życia samotnego stworzenie życia w zamknięciu na sposób więzienia, także zasady, stosowane do wychodzenia, ciągle prośby o pozwolenie ordynariusza miejscowego na wychodzenie, wykluczenie od udziału w liturgii, co jest dozwolone osobom świeckim, trudność korzystania z porady lekarza itp.” [Bar 1971, 90].

Zniesienie rozróżnienia na większą i mniejszą klauzurę mniszek zostało zawarte w *Ecclesiae Sanctae*. Zwrócono uwagę na konieczność zdefiniowania klauzury mniszek w sposób materialnego oddzielenia klauzury zgodnie z duchem instytutu zakonnego. Mniszki kontemplacyjne poświęcające się zewnętrznym działaniom związanym z apostolatem, miały możliwość wyboru, czy pójść drogą klauzury papieskiej, czy konstytucyjnej (ES 30-32).

Nowe przepisy dotyczące klauzury mniszek określiła Kongregacja Zakonów w instrukcji *Venite seorsum*, które w ten sposób częściowo zmieniły i uzupełniły przepisy KPK/17. Klauzura mniszek została nazwana papieską. Kongregacja podkreśliła możliwość drobnych różnic między poszczególnymi zakonami według ich własnego charakteru i sposobu uporządkowania materialnego oddzielenia się od świata przez klauzurę (VenSeor VI). Określiła cel²⁶ i zakres klauzury, podstawy teologiczne, środki fizyczne dla jej ochrony (VenSeor, Normy 2-3), troska ordynariusza miejsca (VenSeor, Normy 14-15), wchodzenie (VenSeor, Normy 8) i wychodzenie z klauzury (VenSeor, Normy 7), a także sankcje – już nie ekskomunikę, zastrzeżoną Stolicy Apostolskiej. Czas pobytu poza klauzurą (oprócz przypadków ratowania zdrowia) nie powinien przekraczać okresu tygodnia, natomiast nie jest wymagana zgoda Stolicy Apostolskiej do wszystkich legalnych wyjść z klauzury trwających ponad trzy miesiące (VenSeor, Normy 7d). W ten sposób Instrukcja *Venite seorsum* pozwoliła na łatwiejsze stosowanie przepisów o klauzurze, udzielając większych upoważnień przełożonej klasztoru, a także uwolniła ordynariusza miejscowego od częstego ingerowania w sprawy klasztoru oraz częstego zwracania się do Stolicy Apostolskiej [Bar 1971, 103].

Ustawodawca kodeksowy o klauzurze traktuje w kan. 667. Klauzura mniszek rozumiana jest zasadniczo jako klauzura papieska, natomiast w przypadkach kontemplacyjnych instytutów o pewnym stopniu apostolatu zewnętrznego, jako klauzura konstytucyjna. KPK/83 przejmuje postanowienia poprzednich przepisów posoborowych, zaś szczegóły dotyczące sposobu realizacji klauzury pozostawia prawu właściwemu dla danego instytutu zakonnego, opracowanemu zgodnie z przepisami Stolicy Apostolskiej. Kary za naruszenie klauzury zniesione w 1969 r., w obowiązującym Kodeksie już się nie pojawiają. Papież Jan Paweł II podkreślił wartość

²⁶ Jest nim usunięcie wszystkiego, co w jakikolwiek sposób mogłoby rozpraszać ducha, ułatwienie kontaktu z Bogiem i kontemplacyjnej modlitwy poprzez wewnętrzne skupienie i spokój.

klauzury, mówiąc o niej, jako o stylu życia, a także przypomniał, że różne formy i stopnie mają na celu lepsze wyrażanie różnorodności instytutów kontemplacyjnych i tradycji różnych klasztorów (VC 59). Instrukcja *Verbi sponsa* jest ostatnim dokumentem dotyczącym klauzury mniszek z okresu przed pontyfikatem papieża Franciszka. Potwierdza doktrynalne i teologiczne podstawy klauzury zawarte w instrukcji *Venite seorsum* i ponownie stanowi klauzurę papieską, jako jedyny rodzaj klauzury w przypadku klasztorów całkowicie kontemplacyjnych mniszek (VSp 10, 13). Charakteryzuje ją całkowicie kontemplacyjne ukierunkowanie wspólnoty bez bezpośrednich zadań apostołatu zewnętrznego oraz materialne oddzielenie od świata (VSp 11)²⁷. Instrukcja określa zakres (§ 2), obowiązywalność klauzury (§ 3)²⁸, zasady wejścia i wychodzenia (§ 15-18), korzystania ze środków masowego przekazu (§ 20), spotkań mniszek (§ 19) i nadzoru nad klauzurą przez biskupa diecezjalnego i przełożonego zakonnego (§ 21). Wszystko ma odbywać się w ograniczonym zakresie, aby nie naruszać ciszy, intymności i przyczyny istnienia klasztornej klauzury.

4. KLAUZURA W KLASZTORACH ŻEŃSKICH ZAKONÓW MENDYKANCKICH

Za ojca zachodniego cenobickiego monastycyzmu historycy uważają św. Benedykta z Nursji, który założył w 529 r. klasztor Monte Cassino w pobliżu Neapolu i napisał własną regułę. Jego siostra, św. Scholastyka, założyła żeńską gałąź zakonu, klasztor mniszek benedyktynek. Tego rodzaju mniszki i mnisi zostali zreformowani w XI i XII w. w odpowiedzi na bene-

²⁷ „Contemplativam prorsus vitam, ut pertinere ad papalem clausuram dici possit, ordinari solam ac totam oportet ad coniunctionem cum Deo in contemplatione assequenda. Talis vitae omnino contemplativae aliquod existimatur esse Institutum si: a) sodales eius suam omnem operam tum interiorem tum etiam exteriorem ad intantum perpetuamque coniunctionis cum Deo inquisitionem dirigunt; b) illud ipsum externa proximaque apostolatus opera excludit, etiam minoris magnitudinis, nec non physicam participationem eventorum ac ministeriorum ecclesialis communitatis, quae propterea expeti non debet quia hoc modo contraria fieret inter moniales testificatio verae participationis ipsius vitae Ecclesiae earumque proprii muneris; c) separationem a mundo perficit ratione solida et efficaci non tantum symbolica. Quaevis formarum accommodatio separationis rebus ab exterioribus ita perfici debet ut « materialis separatio » custodiatur atque Sanctae Sedis approbationi subici”.

²⁸ Przepisy dotyczące siostr zewnętrznych mają być dostosowane w *ius proprium* instytutu.

dyktyńskie reformy w Cluny (powstanie cystersów w 1093 r. i kamedułów w 1098 r.). W XIII w. – jako odpowiedź na znaki czasu – zaczęły powstawać nieco odmienne zakony mendykanckie (żebracze), będące reakcją na ówczesne ruchy ubogich i czasami gorszący, wystawny tryb życia przedstawicieli Kościoła. Swoją nazwę otrzymały od charakterystycznej cechy ubóstwa. Zakonnicy nie mieli majątku osobistego, starając się zminimalizować także majątek wspólny, dlatego postanowili zrezygnować z zabezpieczenia i żebrac (łac. *mendicare*) lub zarabiać na życie niepewną, okazyjną pracą. Kaznodziejstwo i zapewnienie opieki duchowej, klasztory pośród wielkich miast, niezamykanie się za murami klasztornymi charakteryzowały te wspólnoty. Zakony typu dominikanów (zał. 1216), karmelitów (zał. 1226), franciszkanów (zał. 1209), itp., miały zazwyczaj także żeńską gałąź mniszek, ustanawianą dla modlitewnego wspierania działalności apostołskiej braci [Černušák, Prokop, i Němec 2001, 54-55]²⁹. Wspólnoty mniszek tego typu różniły się od dotychczasowych klasztorów benedyktynek czy cysterek. Elementy tradycyjnego monastycyzmu, do których należy również ścisła klauzura, nie były przeżywane „w osamotnieniu własnej celi”, ale o wiele bardziej w wymiarze wspólnotowym. Klauzura była postrzegana jako właściwość i ukierunkowanie całej wspólnoty. Konsekwencją tego radykalnego wyboru i odcięcia się od otaczającego świata powinna być nie tylko osobista więź z Bogiem, lecz także pogłębienie i większa wrażliwość w ludzkich relacjach. Mniszki mendykantki już nie rozumieją siebie jako święte, oddzielone od świata i żyjące na sposób aniołów³⁰, ale jako pokutni-

²⁹ Klasztory kobiet w przypadku mendykantów zostały legalnie wprowadzone do zakonów później, ponieważ bracia często mieli opór wobec takiego połączenia (np. klaryski w 1253 r., choć pierwszą regułę mają od 1209 r.; dominikanki od kapituły generalnej braci w 1252 r., choć ich pierwszy klasztor założył św. Dominik w 1206 r., itp.). Jednym z powodów było też to, iż nie chodziło tylko o duchowe kierownictwo kobiet, lecz także o materialne zabezpieczenie klasztoru. Mniszki mendykantki nie mogły zarabiać na życie tak, jak bracia i wsparcie materialne wspólnot (poprzez podkreślenie ubóstwa) różniło się od tradycyjnego sposobu życia benedyktynek (ekonomicznie samowystarczalny klasztor).

³⁰ Takie spojrzenie zawarte jest np. w liście z VI w. napisanym przez biskupa Cezarego z Arles, który ufundował klasztor dla dziewcząt na terenie swojej diecezji, w którym ksienią miała zostać jego siostra. Por. Caesarius Arelatensis, *Epistula II ad Caesariam abbatissimam eiusque congregatione*, 10, SCH 345, 332: „święta samotność jest dla niej niezwykłym obwarowaniem świętości i pełnym odwagi zwalczaniem hańby, stałością odwagi i bezsilnością rozpusty, podporą prawości i zagładą nieprawości, zwycięstwem duszy i pognębieniem ciała, wolnością dla sławy i niewolą dla przestępstw, wprowadzeniem świętości i odparciem nieobyczajności, znamieniem uczciwości i odrzu-

ce, powołane do uświęcania świata, który opuściły³¹. W zamkniętej klauzurze klasztoru tworzyły przestrzeń ciszy i modlitwy bez zewnętrznej działalności apostołskiej i charytatywnej. Swe szczególne zadanie w Kościele i w zakonie widziały w życiu w prostocie, bez wyraźnego zabezpieczenia materialnego i we wspólnocie siostrzanej. Klasztory mniszek mendykantek również były i nadal są budowane jako oazy samotności i modlitwy wśród miast, a nie na miejscach samotnych. Jest to pewnym znakiem dla ich apostołatu, opartego na modlitwie wewnętrznej i wstawienniczej. Owocem kontemplacji jest działalność, która przejawia się poprzez doskonałą miłość, ofiarującą się w ścisłym połączeniu z ofiarą Chrystusa i w ten sposób rozciągającą się do wieczności.

Klaura posiada nie tylko aspekt kanoniczny (zasłona, krata, ściana), lecz oznacza bardziej duchowe doświadczenie przenikające w głąb osoby ludzkiej, która otwiera się i ma swoje centrum poza sobą w relacji do innych. Klaura wyraża całkowite poświęcenie Bogu i stanowi pomoc dla misji kontemplacyjnej ku chwale Boga, służbie Kościołowi i światu. Przedmiot kontemplacyjnego życia zakonnego nie zmienił się na przestrzeni wieków, dlatego konieczne jest utrzymanie właściwych wymagań, które takie życie umożliwiają i zapewniają, tj. cisza i samotność chronione przez oddzielenie od świata, a więc też klaurę, która ich chroni. Ojcowie Soboru podkreślili, że istota klauzury nie powinna ulec zmianie, ale konkretny sposób jej realizacji ma być zaadaptowany do warunków miejsca i czasu (PC 16)³². Ogólne motywacje instrukcji *Venite seorsum* odnoszą się więc do klarysek, mniszek dominikanek, cysterek, karmelitek, itp. Każdy instytut zakonny dostosowuje je jednak do własnych warunków życia i duchowości. Tym samym również mniszki zakonów mendykanckich różnią się

cenieniem grzechów (...) odpoczynkiem zbawienia i wygnaniem zatracenia, życiem ducha i śmiercią ciała, stanem anielskim i pogrzebaniem ludzkiej natury”.

³¹ *Les Dominicains et leur droit. Mémoire Dominicaine. Histoire. Documents. Vie dominicaine*. N° 13, Editions du Cerf, Paris 1999, s. 111. *Mnišky řádu kazatelského*, s. 9. Temu odpowiadały bardzo surowe przepisy statutu mniszek klasztoru św. Sykstusa w Rzymie z 1232 r. (zawierające takie elementy, jak: długotrwałe posty, całkowita wstrzemięźliwość od pokarmów mięsnych, pokutne praktyki, klaura papieska). Statuty pierwszego klasztoru mniszek w Prouille (zał. 1206) nie zachowały się, lecz wszystko wskazuje na to, że były takie same, jak statuty w klasztorze św. Sykstusa. Nacisk został położony na uroczystą liturgię, ciszę, pracę.

³² Zob. także: VenSeor II, przyp. 25: „Podniecenie, zgiełk, gorączkowość, płytkość, wielość – to wszystko zagraża wewnętrznemu życiu człowieka; brak mu milczenia z właściwym jemu słowem wewnętrznym, brak mu porządku, brak modlitwy, brak pokoju, brak mu siebie samego”.

między sobą, również w realizacji konkretnej formy klauzury papieskiej. Mniszki karmelitki, zgodnie ze swym bardziej eremickim ukierunkowaniem przez reformatorkę św. Teresę, przeżywają klauzurę zarówno we wspólnocie, jak też w samotności swojej celi³³, mocniej od mniszek dominikanek, bardziej ukierunkowanych na modlitewne uczestnictwo w apostołacie. Odrębna jest też klauzura klarysek. Także ich klasztory zostały zbudowane w środku miast, ponieważ klauzura franciszkańska nie jest w pierwszym rzędzie miejscem samotności z Bogiem, ale spotkaniem dwu przeciwieństw, tj. jak najściślejszego związku z Bogiem i jak najszerszej wspólnoty z ludźmi. Klauzura daje siostrze przestrzeń, by ich życie modlitewne dotarło do najdalszych miejsc w najgłębszej otchłani ludzkiej nędzy i rozpaczy tak, by każda przestrzeń mogła zostać wypełniona łaską i miłością. Chociaż wymiar eremityzmu nie jest zupełnie nieznanym duchowości franciszkańskiej³⁴, klauzura klarysek jest raczej wewnętrzną klauzurą Ducha, niż ucieczką przed światem³⁵.

5. POJĘCIE KLAUZURY MNISZEK W KONSTYTUCJI *VULTUM DEI QUAERERE*

Tytuł konstytucji apostolskiej papieża Franciszka *Vultum Dei quaerere*, tj. „szukanie Bożego Oblicza”, wskazuje na umiejscowienie mniszek w Ko-

³³ Zreformowane karmelitki bose uzasadniają potrzebę ścisłej papieskiej klauzury, na zewnątrz symbolizującej całkowitą miłość do Chrystusa, karmelitańskim wymogiem całkowitego wyrzeczenia się wszystkiego. Zakonnicom zaleca się niepozostawanie poza celą i nieopuszczanie jej bez powodu, a po opuszczeniu swojej celi należy prosić Boga o łaskę, by go nie obraziły. Por. Sv. Terezie od Ježíše, *Kniha o zakládání*, Karmelitánská Spiritualita, Kostelní Vydří 1991, s. 314 (Rady dla duchowego dobra sióstr, nr 19). Św. Teresa kładła duży nacisk na utrzymywanie surowej klauzury w swoich klasztorach. Rozumiała ją jako łaskę, którą mają karmelitki w tym, że mogą uciekać się do samotności chronionej przez klauzurę. Por. Sv. Terezie od Ježíše, *Kniha o zakládání*, nr 45-46, s. 304-305. Oprócz tego indywidualnego znaczenia, klauzura karmelitek ma również wymiar wspólnotowy. Jest to działanie rodziny, które dotyczy całej wspólnoty, ponieważ jakość życia kontemplacyjnego może być poważnie uszkodzona przez brak wierności ze strony jednej lub kilku sióstr. Por. Sv. Terezie od Ježíše, *Cesta k dokonalosti*, Karmelitánská Spiritualita, Kostelní Vydří 1991, rozdz. 7, nr 8, s. 45.

³⁴ Por. *Řehole pro poustevny sv. Františka*, <http://prameny.kapucini.cz/subdom/prameny/index.php/rehole-a-zaveti/rehole-pro-poustevny> [dostęp: 2.03.2017].

³⁵ Por. *Píseň k povzbuzení svaté Kláry a jejích sester*, <http://prameny.kapucini.cz/subdom/prameny/index.php/napomenuti-a-listy/pisen-k-povzbuzeni-sv-klary> [dostęp: 2.03.2017].

ściele. Biskup Rzymu określa nową drogę monastycyzmu, a w niektórych aspektach reformuje żeńskie życie kontemplacyjne. Ustawodawca, po początkowej pochwalie życia kontemplacyjnego i monastycznego oraz podsumowaniu podstawowych elementów teologicznych kontemplacji, podaje 12 głównych tematów tradycji monastycznej pod nową refleksję i rozeznanie (VDQ 12)³⁶, aby siostry klauzurowe mogły jak najlepiej pełnić swe posłannictwo w Kościele. Tematy mają zostać ostatecznie określone zgodnie z różnorodnością tradycji poszczególnych rodzin monastycznych, w harmonii z dyspozycjami części końcowej konstytucji. Kongregacja Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Apostolskiego powinna jak najszybciej wydać szczegółowe wskazania praktyczne³⁷, w celu zastosowania wspomnianych 12 punktów stosownie do charyzmatów różnych rodzin zakonnych. Wytyczne takie będzie musiała zatwierdzić Stolica Apostolska. Jednym z tych tematów jest też klauzura mniszek, zawarta w punkcie ósmym (nr 31). Papież przypomina mniszkom, iż klauzura jest „znakiem wyłącznego zespolenia Kościoła-Oblubienicy ze swoim Panem, umiłowanym ponad wszystko” (VC 59).

Biskup Rzymu w konstytucji apostolskiej dookreślił kan. 667 KPK/83, przedstawiając klauzurę w czterech formach lub postaciach (VDQ 31). Oprócz tzw. klauzury wspólnej dla wszystkich instytutów zakonnych, która jest najmniej ścisła, przejmuje tradycyjne już rozróżnienie na klauzurę papieską (wykluczającą zewnętrzne zadania apostołatu) i klauzurę konstytucyjną. Do listy zostaje włączona klauzura monastyczna, jako szczególna forma klauzury konstytucyjnej, wprowadzona przez instrukcję *Verbi Sponsa* (nr 13). Klauzura konstytucyjna i monastyczna są formami „mniej

³⁶ Tymi tematami są: formacja, modlitwa, Słowo Boże, Eucharystia i Pojednanie, życie braterskie we wspólnocie, autonomia, federacje, klauzura, praca, milczenie, środki komunikacji i ascezy. Papież Franciszek zobowiązuje klasztory, by należały do federacji obejmujących wspólnoty o tym samym charyzmacie. Przypomina centralne miejsce Słowa Bożego, znaczenie pracy i milczenia. Wskazuje, że nowoczesne środki przekazu są pożyteczne dla formacji i komunikowania, ale trzeba z nich korzystać z roztropnym rozeznaniem, by nie rozpraszały. Przestrzega też przed rekrutacją kandydatek z innych krajów wyłącznie w tym celu, by klasztor nie przestał istnieć.

³⁷ Do dnia 4 marca 2017 r. tak się nie stało, pomimo, iż trwają nad tym prace (według nieoficjalnej informacji). W instrukcji wykonawczej Kongregacja powinna wskazać istotne dane każdej formy klauzury, która będzie włączona do konstytucji każdego zakonu, w taki sposób, aby dać klasztorom możliwość wyboru formy klauzury najbardziej dostosowanej do wymagań ich życia kontemplacyjnego lub całkowicie kontemplacyjnego.

zamkniętymi”. Klauzura monastyczna (*clausura monastica*)³⁸, starając się zachować charakter „klauzury ściślejszej” (kan. 667 § 2) wobec klauzury podstawowej, pozwala na przyjęcie z podstawowych względów kultu Bożego formy szerszej, jeśli chodzi o gościnność, zawsze jednak w zgodzie z własnymi konstytucjami (VDQ 31). Papież w tekście podkreśla pluralizm nawet w ramach tego samego zakonu, który należy uważać za „bogactwo, a nie za naruszenie komunii, harmonizując różne wrażliwości w jedności wyższego rzędu”³⁹. Taka komunია może się ukonkretniać w różnych formach spotkania i współpracy, nade wszystko w formacji ciągłej i początkowej⁴⁰. W końcowej (dyspozycyjnej) części, papież informuje, które przepisy zostają odwołane (por. kan. 20 KPK/83), tj. kanony KPK/83, które częściowo są wprost sprzeczne z jakimkolwiek artykułem powyższej konstytucji; przepisy konstytucji apostolskiej *Sponsa Christi (Statua generalia Monialium)*; instrukcji *Inter praeclara* Świętej Kongregacji Zakonników z 23 listopada 1950 r.; instrukcji *Verbi Sponsa*. Kończąca część VDQ zawiera 14 zagadnień⁴¹. Papież stanowi, że każdy klasztor, po poważnym rozeznaniu, uwzględniając własną tradycję i wymagania, jakie stawiają konstytucje, powinien zgłosić Stolicy Apostolskiej, jaki rodzaj klauzury chce podjąć, jeśli chodzi o formę inną niż dotychczasowa (nr 10 § 1). Każdy klasztor powinien zatroszczyć się o zachowanie klauzury i o życie zgodne z tym, co się z nią wiąże (nr 10 § 2). Dotychczas był jeden rodzaj klauzury papieskiej w przypadku mniszek kontemplacyjnych. Papież Franciszek postuluje,

³⁸ Papież używa określenia *monastica*, a nie *monialium*, tak jak w kan. 667 § 3. Ma zatem w przypadku tego rodzaju klauzury na myśli, choć ściśle, lecz bardziej otwarty rodzaj męskiej klauzury mnichów, niż jakim jest papieska klauzura mniszek. W związku z tym można rozważać, czy byłoby możliwe, by klasztory mniszek w pełni kontemplacyjne przy reformie klauzury nie mogły otrzymać czegoś z klauzury mnichów. Kryterium odróżnienia dla poszczególnych klasztorów mniszek będzie ich obecny charakter, duchowość i zamiar założyciela.

³⁹ Por. J.M. Bergoglio, *Wypowiedź z dnia 13 października 1994 r. na Synodzie Biskupów o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i świecie* „Vida Religiosa” 115 (2013), nr 7.

⁴⁰ Por. Franciszek, *List apostolski do wszystkich osób konsekrowanych z okazji roku życia konsekrowanego* (21.11.2014), <http://www.kkis.pl/index.php/rok-zycia-konsekrowanego/157-list-apostolski-ojca-swietego-franciszka-do-wszystkich-osob-konsekrowanych-z-okazji-roku-zycia-konsekrowanego?showall=1&limitstart=> [dostęp: 7.04.2017].

⁴¹ Np. tworzenie projektów wspólnotowych, wymóg federalizacji autonomicznych klasztorów mniszek, prawdziwa (a nie tylko prawna) autonomia życia klasztorów, współpraca w formacji w ramach tej samej federacji, kursy dla formaterek poza klauzurą, wspólnotowa celebrowanie liturgii oraz *lectio divina*.

aby akty ustawodawcze przystosować do rzeczywistego sposobu życia wspólnoty. W jednym instytucie życia konsekrowanego będzie więc teraz kilka rodzajów klauzury, co powinno znaleźć odzwierciedlenie w konstytucjach poszczególnych instytutów, które mają zostać skorygowane także w innych wymienionych obszarach i przedstawione do aprobaty Stolicy Świętej.

Dnia 1 listopada 2016 r. kardynał prefekt Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Apostolskiego wysłał list „do Wielebnych Matek Prezesek” poszczególnych klasztorów (Prot. Sp.R. L. 20/2016), w którym wyjaśnił kwestie dotyczące tematu klauzury. Na podstawie kan. 607 § 3 KPK/83, Kongregacja przypomniała, że klauzura stanowi materialną konkretyzację oddzielenia od świata – cecha, która jest własną cechą natury i celów instytutów zakonnych – i przyczynia się do tworzenia atmosfery i środowiska sprzyjających skupieniu, które są konieczne dla życia kontemplacyjnego właściwego każdemu instytutowi zakonnemu, a zwłaszcza instytutom oddającym się kontemplacji. W przypadku mniszek jest to przestrzeń życia domowego i rodzinnego, wewnątrz której wspólnota mniszek klauzurowych przeżywa życie braterskie (siostrzane) w jego najbardziej intymnym wymiarze. W znaczeniu wykluczającym klauzura jest przestrzenią, którą należy chronić, aby unikać wkraczania do niej innych osób. Wielość sposobów zachowywania klauzury wewnątrz tego samego zakonu jest postrzegana jako bogactwo, które powinno harmonizować różne wrażliwości w wyższą jedność. W instrukcji wykonawczej Kongregacji należy opisać formy klauzury, które – z poszanowaniem różnych tradycji i mając na uwadze różne rodziny charyzmatu – są propozycjami dla klasztorów życia kontemplacyjnego. Klasztory powinny przestrzegać tego, co zostało postanowione w konstytucjach każdego zakonu, ponieważ, pomimo publikacji konstytucji apostolskiej, konstytucje zatwierdzone przez Stolicę Apostolską – będąc prawem własnym – mają pierwszeństwo przed przepisami ogólnymi. Każdy klasztor będzie starał się poważnie rozeznaczyć odnośnie do klauzury, z poszanowaniem własnej tradycji, czego wymagają własne konstytucje, w celu podjęcia decyzji, czy przyjąć jakąś formę klauzury różną od obecnie obowiązującej. Po określeniu we własnym prawie możliwości wielości form klauzury, gdy dany klasztor już wybierze i zatwierdzi jedną z tych form, będzie się troszczyć o jej zachowywanie i o wierne życie według tego, co ta forma za sobą pociąga, tak, by uczynić widocznym, w specyfice swego charyzmatu, publiczne świadectwo dla Chrystusa i dla Kościoła.

6. WNIOSKI DOTYCZĄCE KLAUZUROWYCH SIÓSTR DOMINIKANEK

Mniszki Zakonu Kaznodziejskiego (*Moniales Ordinis Praedicatorum*) powstały w 1206 r., kiedy św. Dominik zgromadził kobiety nawrócone z herezji albigeńskiej, w pierwszym klasztorze klauzurowym w Prouilhe, nad którym roztoczył duchową i materialną pieczę. Głównym zadaniem, które św. Dominik zapoczątkował, to właśnie życie dla chwały Bożej i dla zbawienia dusz⁴². Mniszki dominikańskie są monastyczne i kontemplacyjne, a równocześnie apostołskie. W przypadku braci, św. Dominik połączył elementy życia monastycznego i kanoników z aktywnym apostołatem. W przypadku mniszek pozostały w pełni zachowane elementy tradycyjnego monastycyzmu. Powód powstania pierwszych konwentów mniszek św. Dominik sformułował jako ofiarę i modlitwy dla płodności i efektywności apostołatu braci⁴³. Dominik świadom był tego, że dotknięcie łaski, przynoszącej konwersję, musi być stale wyprasane w modlitwie, a przede wszystkim w życiu całkowicie poświęconym Bogu⁴⁴. Apostolat mniszek ma charakter kontemplacyjny, wstawienniczy i proszący. Najlepiej to odzwierciedla jedno z haseł Zakonu *contemplare et contemplata aliis tradere* – przepowiadanie dla zbawienia wszystkich ludzi realizowane jest w apostołstwie kontemplacyjnym. Jest to specyficznym charyzmatem dominikanów i darem i wzbogacaniem dla Kościoła. Dlatego cisza i samotność, chociaż nie należą do istoty życia kontemplacyjnego, tworzą jego konieczne

⁴² U korzeni tej postawy znajdowało się głębokie współczucie św. Dominika wobec ludzi. Podczas swoich całonocnych czuwań wołał on „Panie, co będzie z grzesznikami?”.

⁴³ *Liber constitutionum Monialium* [dalej LCM], § 2: braciom, siostram i świeckim Zakonu przysługuje „głosić na całym świecie imię Pana naszego Jezusa Chrystusa” (Honoriusz III, 18 stycznia 1221). Przeciwnie, do mniszek należy spojrzeć na Niego, myśląc o Nim, i wezwać Go w ukryciu, tak, by słowo, które wyszło z ust Bożych, nie powróciło bez skutku, ale zaowocowało wśród tych, do których zostało wysłane (por. Iz 55,10).

⁴⁴ LCM, *Základní ústava mnišek*, § 5: mniszki są zjednoczone w sposób czysto kontemplacyjnego sposobu życia i zachowają w ciszy i przez klauzurę, izolację od świata. Pilnie oddane pracy, gorliwie studiując święte prawdy, gorliwymi sercami badają w Piśmie Świętym, wytrwale modlą się, chętnie czynią pokutę i mocno dbają o wspólne życie. W czystości sumienia i radości z siostrzanej jedności szukają „swobodnym duchem” (Inocency IV, 11 maja 1252) Boga, który daje im teraz jednogłośnie mieszkać w domu (*Ps* 67,7) oraz w dzień sądu ich gromadzi w Świętym Mieście (*Zj* 22,19) jako naród, jak własność należącą do niego (*1 P* 2,9). W sercu Kościoła wzrastają w miłości, tajemniczą płodnością powiększając lud Boży, a przede wszystkim proroczo głoszą swym ukrytym życiem (por. *Kol* 3,3), że sam Chrystus jest błogością – w tym życiu przez łaskę, w przyszłym chwałą.

warunki, przestrzeń konieczną dla wewnętrznej wolności⁴⁵. Wśród elementów stanowiących istotę charyzmatu dominikańskiego, najważniejsze to życie wspólne, celebrowanie liturgii oraz modlitwa osobista, wypełnianie ślubów, nieustanne zgłębianie prawdy i posługa apostołska. W wiernym wypełnianiu tych zadań wspomaga klauzura, milczenie, habit oraz dzieła pokuty (LCM 35 § 2). Ogólne motywacje klauzury wspólne dla wszystkich klasztorów czysto kontemplacyjnego życia oraz wezwanie obecnego papieża do rewizji dotyczą również kontemplacyjnych mniszek dominikanek. Klauzura oznacza „duchowe i fizyczne oddalenie od świata” (LCM 36) i ma otworzyć mniszki na Bożą miłość oraz wytyczyć granice dla tego wszystkiego, co rozprasza i odwraca od Boga. Pomaga ona w prowadzeniu życia wyłącznie dla Boga. Dominikańskie rozumienie klauzury określa ją raczej jako przestrzeń oczekiwania na Pana, przestrzeń kontemplacji i przebywania z Bogiem, niż jakieś zarządzenie. Chodzi bardziej o miłość, niż o prawo, o zbudowanie przestrzeni, która będzie miejscem uczenia się miłości, uczenia się tego, by nie uciekać przed Bożą przyjaźnią, przed innymi, przed sobą samym. Klauzura ma wartość nie ze względu na odłączenie od świata, ale ze względu na miłość, która promieniuje na świat z klasztorów kontemplacyjnych. Fizyczne granice klauzury są materialnym znakiem przebywania z Bogiem, ukrycia się z Chrystusem w Bogu. W życiu mniszek dominikanek chodzi o realizację szczególnej konsekracji, w tajemniczy sposób powołanej do dawania światła całej ludzkości przez milczenie i zamknięcie w klasztorze. Nikt nie ma wątpliwości, że do takiego stylu życia i formy konsekracji jest potrzebna ścisła klauzura. Konstytucje podkreślają, że takiej klauzury od samego początku chciał św. Dominik i do tychczas została ona wiernie utrzymana. To, że chodzi o klauzurę papieską, zawarte jest dopiero w następnym nr. 37 Konstytucji⁴⁶. Poszczególne klasztory będą analizować, czy konieczne klauzura ta musi być papieską. Potrzebne będzie nowe spojrzenie i odpowiedź na pytanie, czym jest papieska klauzura oraz w jakim stopniu jest ona konieczna lub odpowiednia dla mniszek dominikanek (*moniales*). Jakiego rodzaju otwartości czy zamknięcia w ramach klauzury chciałby św. Dominik dziś, jak zinterpretowałby

⁴⁵ Por. Ioannes Paulus PP. II, *Epistulae apostolicae dilecti filii, salutem et apostolicam Benedictionem Sanctorum altrix Mater Ecclesia* (10.03.1980), AAS 72 (1980), s. 777-91.

⁴⁶ W czasach św. Dominika (1170-1221) nie zostały jeszcze ogólnie ustalone normy dla papieskiej klauzury; zostały ustalone dopiero przez Bonifacego VIII (1294-1303) w 1298 r.

dzisiejsze „znaki czasów” z właściwego sobie punktu widzenia „współczesności dla grzeszników”? Czy mogłyby np. niektóre klasztory mniszek podejmować coś z klauzury monastycznej (tzn. klauzury mnichów mężczyzn = *monastici*), np. większa otwartość, a jeśli tak, to w jakich aspektach? Pomocą dla poszczególnych klasztorów będą zarówno generalny promotor Zakonu Braci Kaznodziejów dla mniszek, jak też *International Commission of Nuns* (organ centralnej koordynacji mniszek), którzy będą analizować, jak należy rozumieć klauzurę mniszek, i postarają się przedstawić zasady do rozwiązania na innych obszarach, o których stanowi papież Franciszek w VDQ.

Zakon Braci Kaznodziejów łączy w sobie grupy, które biorą udział w różnych formach charyzmatu i misji. Pozycja mniszek znajduje się w samym centrum wydarzeń, by poprzez ukryte życie i ofiary upraszały efektywność „działalności” innych i „poprzez świadectwo modlitwy i pokuty przygotowywały na uboczu drogę Panu na wzór Poprzednika” (LCM 96 § 2). Na ile zachowany zostanie ich zarys, pomimo różnorodności poszczególnych „typów” klauzury w konkretnych klasztorach i na ile niektóre klasztory zbliżyły do życia bardziej aktywnego? Jest to sprzeczne z ich podstawową ustawą – życie ukryte jest jednym z kluczowych elementów duchowości tej części rodziny dominikańskiej. Konstytucje i przepisy oczywiście są i mogą zostać zrewidowane według potrzeb każdej nowej epoki, lecz ich podstawowy duch powinien pozostać taki sam – i to przede wszystkim w zgodzie z zamiarem założyciela. Konstytucje mniszek dominikanek zostały po raz ostatni zrewidowane w 1987 r.⁴⁷, aby były lepiej dostosowane do ducha Soboru Watykańskiego II oraz do potrzeb czasów współczesnych. Rewizja konstytucji powinna prowadzić do bardziej efektywnego życia charyzmatem, a nie do jego destrukcji. Poszczególne ustalenia dotyczące środków mają umożliwić lepszą realizację posłannictwa mniszek we współczesnym świecie i w konkretnym miejscu. Centralne miejsce w życiu domini-

⁴⁷ Por. M. Menke, *Právní postavení mnišek dominikánek v řádu a v církvi*, „Teologia Młodych” 4 (2015), s. 19-26: Statuty poszczególnych klasztorów mniszek dominikańskich zostały ujednoczone dnia 7 marca 1930 r. przez Mistrza Zakonu Martina Stanisława Gilleta i w tym samym roku zatwierdzone przez Kongregację dla zakonników. Do częściowej rewizji doszło w 1971 r., kiedy tzw. konstytucje Fernandez (według ówczesnego Mistrza Zakonu Anicetta Fernandez) uwzględniły podstawowe zasady soborowego dekretu *Perfectae caritatis*. W sposób definitywny te statuty zostały zatwierdzone (tylko z drobnymi zmianami) przez Kongregację Zakonów i Instytutów Świeckich dnia 7 listopada 1986 r. i obowiązują do dziś. Aktualnie mniszki podlegają określonym normom: 1) Reguła św. Augustyna; 2) Konstytucje mniszek (LCM); i 3) Dyrektorium klasztoru.

kańskim ma słowo Boże rozważane, a przede wszystkim przepowiadane. Mniszka dominikanka jednak nie jest posłana do zewnętrznej ewangelizacji, ale powinna wycofać się w samotność i wejść w misterium Słowa poprzez swe życie kontemplacyjne we wspólnocie klasztornej. Mniszki będą musiały stawiać pytanie nie tylko o ducha czasu, zamiar św. Dominika i o sposób jego realizacji na dziś, ale ponownie określić pierwszorzędne elementy swych konstytucji i znaleźć pewną równowagę w ewentualnym nowym sposobie organizacji. Dotychczas większe odosobnienie mniszek od świata było wyrażone przez klauzurę papieską. Dopiero czas i doświadczenie niektórych wspólnot pokażą, na ile decyzję tę można było zrealizować w klasztorach w pełni kontemplacyjnych bez utraty ich tożsamości, tzn. bez zubożenia Kościoła jako całości.

ZAKOŃCZENIE

Zasięg klauzury (sposób tego rzeczywistego oddzielenia) ma zostać określony w konstytucjach i w statutach dodatkowych, z uwzględnieniem różnicy lub tradycji poszczególnych instytutów, czy też warunków czasu i miejsca (VenSeor, normy 4). Już w 1970 r. papież Paweł VI. umożliwił zmodyfikowanie klauzury instytutów kontemplacyjnych z wyjątkiem mniichów. Papież Franciszek poszerza tę możliwość dla klasztorów mniszek, które dotychczas obowiązywała klauzura papieska. W konstytucji kieruje się punktem widzenia sytuacji życiowej. Chce dostosować życie zakonne mniszek kontemplacyjnych do faktycznych warunków, w jakich mniszki żyją i umożliwić w ten sposób ożywienie oraz ponowne odkrycie własnego charyzmatu. Na ile jego idea ożywienia klasztorów mniszek kontemplacyjnych wypełni się w tej formie, nie można nawet przypuszczać. Korzystne, gdy mniszki będą w nowy sposób rozważać formę i sposób życia w ścisłej klauzurze w danym miejscu i czasie. Klauzura nie jest wartością samą w sobie, lecz jedynie środkiem w służbie celu. Ma umożliwić, by poszukiwanie zjednoczenia z Bogiem w miłości, odbywało się w życiu modlitwy w klimacie ciszy i samotności. Klauzura ma więc sens tylko w kontekście powodów duchowych, które usprawiedliwiają. Forma realizacji klauzury będzie zależna od interpretacji intencji założyciela danego zakonu i od inkulturacji owej misji instytutu w konkretnych warunkach czasu i miejsca autonomicznego klasztoru. Taka inkulturacja nie może jednak polegać na

ustępstwach w zachowaniu obserwancji, istotnych niezbędnych dla autentycznie przeżywanego ideału wspólnoty zakonnej.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Caesarius Arelatensis, Epistula II ad Caesariam abbatissimam eiusque congregatione, 10, SCh 345, 332.
- Caesarius Arelatensis, Epistula II ad Caesariam abbatissimam eiusque congregatione 2, ed. A. Vogüé – J. Courreau, SCh 345, Paris 1988, 298, tłum. E. Czerny, Cezary z Arles, Listy do mniszek, w: Cezary z Arles, Pisma monastyczne, ŻM 2, Kraków 1994, 41.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984.
- Codex iuris canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus praefatione Emmi Petri card. Gasparri et indice analytico-alphabetico auctus. Typis Polyglottis Vaticanis, Roma 1951.
- Congregatio pro Institutis Vitae Consecratae et Societatibus Vitae Apostolicae, Instructio Verbi sponsa de vita contemplativa deque monialium clausura (13.05.1999), „Enchiridion Vaticanum”, t. 18 (1999): Documenti ufficiali della Santa Sede, nr 931-1000.
- Francesco, Costituzione apostolica Vultum Dei quaerere sulla vita contemplativa femminile (29.06.2016). http://w2.vatican.va/content/francesco/it/apost-constitutions/documents/papa-francesco_costituzione-ap_20160629_vultum-dei-quaerere.html [dostęp: 17.03.2017].
- Franciszek, List apostolski do wszystkich osób konsekrowanych z okazji roku życia konsekrowanego (21.11.2014). <http://www.kkis.pl/index.php/rok-zycia-konsekrowanego/157-list-apostolski-ojca-swietego-franciszka-do-wszystkich-osob-konsekrowanych-z-okazji-roku-zycia-konsekrowanego?showall=1&limitstart=> [dostęp: 7.04.2017].
- Ioannes Paulus PP. II, Adhortatio apostolica postsynodalis de vita consecrata eiusque missione in Ecclesia ac mundo Vita consecrata (25.03.1996), AAS 88 (1996), s. 377-486; tekst polski w: Jan Paweł II, Postsynodalna adhortacja apostolska o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie Vita consecrata, Libreria Editrice Vaticana, Watykan 1996.
- Ioannes Paulus PP. II, Epistulae apostolicae dilecti filii, salutem et apostolicam Benedictionem Sanctorum altrix Mater Ecclesia (10.03.1980), AAS 72 (1980), s. 777-91.
- Paulus PP. VI, Motu proprio Ecclesiae Sanctae normae ad quaedam exsequenda SS. Concilii Vaticani II Decreta statuuntur (6.08.1966), AAS 58 (1966), s. 757-87; tekst polski w: Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 138-55.

- Pius PP. XII, *Constitutio apostolica Sponsa Christi de sacro monialium istituto promovendo* (21.11.1950), AAS 43 (1951), s. 5-24.
- Píseň k povzbuzení svaté Kláry a jejích sester. <http://prameny.kapucini.cz/subdom/prameny/index.php/napomenuti-a-listy/pisen-k-povzbuzeni-sv-klary> [dostęp: 2.03.2017].
- Řehole pro poustevny sv. Františka. <http://prameny.kapucini.cz/subdom/prameny/index.php/rehole-a-zaveti/rehole-pro-poustevny> [dostęp: 2.03.2017].
- Sacra Congregatio de Religiosis, *Instructio Nuper edito de Clausura monialium votorum solemnum* (6.02.1924), AAS 16 (1924), s. 96-101.
- Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis Saecularibus, *Declaratio de clausura papali Ordinum religiosorum* (4.06.1970), AAS 62 (1970), s. 548-49.
- Sacra Congregatio pro Religiosis et Insitutis Saecularibus, *Instructio de vita contemplativa et de monialium clausura Venite seorsum* (15.08.1969), AAS 61 (1969), s. 674-90.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de accommodata renovatione vitae religiosae Perfectae caritatis* (28.10.1965), AAS 58 (1966), s. 702-12; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje, tekst polski, nowe tłumaczenie*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 264-75.
- Sv. Terezie od Ježíše, *Knihá o zakládání, Karmelitánská Spiritualita, Kostelní Vydří* 1991.
- Sv. Terezie od Ježíše, *Cesta k dokonalosti, Karmelitánská Spiritualita, Kostelní Vydří* 1991.

Literatura

- Andrés Gutiérrez, Domingo J. 2014. *Le forme di Vita consacrata. Commentario teologico-giuridico al Codice di Diritto Canonico*. Ed. 7. Roma: Edurcla.
- Bar, Joachim Roman. 1971. „Posoborowa odnowa klauzury mniszek.” *Prawo Kanoniczne* 14, nr 1-2:87-104.
- Bergoglio, Juan, Mario. 2013. „Wypowiedź z dnia 13 października 1994 r. na Synodzie Biskupów o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i świecie.” *Vida Religiosa* 115, nr 7.
- Bogdan, Franciszek. 1954. *Geneza i rozwój klauzury zakonnej*. Poznań: Pallottinum.
- Černušák, Tomáš, Augustin Prokop, and Damián Němec. 2001. *Historie dominikánů v českých zemích*. Praha: Krystal OP.
- Chrapkowski, Arnold, i Józef Krzywda. 2006. „Instytuty zakonne.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. II/2: *Księga II. Lud Boży. Część III. Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostolskiego*, red. Józef Krukowski, 39-144. Poznań: Pallottinum.
- Daniluk, Mirosław. 2002. „Klauzura.” W *Encyklopedia Katolicka*, t. 9, red. Bogusław Migut, 84. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Durigheto, Claudio. 2010. *I monasteri di monache associati agli Ordini mendicanti*. Roma: Libreria Editrice Vaticana.
- Leclercq, Jean. 1974. „Clausura in Oriente et Occidente.” In *Dizionario degli istituti di perfezione*, t. 2, ed. Guerrino Pelliccia, and Giancarlo Rocca, 1174-178. Roma: Edizione Paoline.

- Les Dominicains et leur droit. Mémoire Dominicaine. Histoire. Documents. Vie dominicaine.* 1999. N° 13. Paris: Editions du Cerf.
- Menke, Monika. 2015. "Právní postavení mnišek dominikánek v řádu a v církvi." *Teologia Młodych* 4:19-26.
- Mnišky řádu kazatelského.* 1994. Znojmo: manuskript.
- Pejška, Josef. 1927. *Ius canonicum religiosorum.* Freiburg im Breisgau: Herder.
- Zawada, Marian. 2002. „Klauzura v klášterech.” In *Řeholní formace*, ed. Jerzy Gogola, 739-804. Olomouc: Matice cyrilometodějská.
- Zubert, Bronisław W. 1990. *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. T. 2, Księga II. Lud Boży. Część III. Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego.* Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.

Klauzura mniszek po konstytucji apostołskiej *Vultum Dei quaerere*

Streszczenie

Celem artykułu jest zdefiniowanie klauzury w klasztorach mniszek całkowicie oddanych kontemplacji (zastosowaną na konkretnym przykładzie mniszek dominikanek) oraz przedstawienie zmiany jej rozumienia po ostatnim dokumencie papieskim z 2016 r. Dotychczas była to klauzura papieska, rozumiana jako przywilej i specyficzna forma oderwania się od świata. Papież Franciszek w konstytucji apostołskiej *Vultum Dei quaerere* określa formy klauzury, które mają być wzbogaceniem, a nie przeszkodą w życiu religijnym konkretnej wspólnoty i które są oparte o realne warunki klasztoru. Dlatego wzywa do rewizji sposobu patrzenia na realizację konkretnej formy klauzury mniszek w poszczególnych klasztorach w odniesieniu do ich własnej tradycji. Oferuje on teraz mniszkom możliwość zdecydowania się co do formy klauzury (niekoniecznie już papieskiej), zdefiniowania jej w *ius proprium* danego instytutu i zachowywanie tej formy po zatwierdzeniu przez Kongregację Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostołskiego.

Słowa kluczowe: klauzura; papieska klauzura; mendykanci; kontemplacja; mniszki; Dominikanki; *Vultum Dei quaerere*; papież Franciszek

Cloister of Nuns after the Apostolic Constitution *Vultum Dei quaerere*

Summary

The article aims with the definition of cloister nuns in monasteries focused solely on the contemplation (applied to a specific example of Dominican nuns) and changes in perception over the last papal document from the year 2016. It has always been papal cloister so far, conceived as a privilege and a specific way into seclusion from the world. Pope Francis in the Apostolic Constitution *Vultum Dei quaerere* provides some types of the cloisters, to be enriching and not an obstacle to the religious life of a specific community and are based on real conditions of the monastery. Therefore Pope Francis calls for a review of the looking at the implementation of specific forms of seclusion

nuns in various convents in the context of their own tradition. He offers the Nuns the possibility to opt for some form of cloister (no longer necessarily the only papal cloister), modified it in the *Ius proprium* in the institute, and after confirmation of this form of the Congregation for Institutes of Consecrated Life and Societies of Apostolic Life, thus maintaining it.

Key words: cloister; papal cloister; mendicants; contemplation; nuns; Dominicans; *Vultum Dei quaerere*; Pope Francis

Information about Author: MONIKA MENKE, PH.D. – assistant professor in the Department of Canon Law, Sts. Cyril and Methodius Faculty of Theology, Palacký University of Olomouc, Czech Republic; Univerzitní 244/22, 771 11 Olomouc, Czech Republic; e-mail: monika.menke@upol.cz